DİL ARAŞTIRMALARI
Journal of Language Studies
Yıl/Year: 20, **Dönem**/Period: 2026-Bahar/Spring, **Sayı**/Number: 38
ISSN 1307-7821 | **e-ISSN** 2757-8003

ARAŞTIRMA MAKALESİ
Research Article

Türkiye Türkçesinde Öfke Bildiren Fiillerin Eş Anlamlılık Yönünden İncelenmesi

Analysis of Verbs Expressing Anger in Turkish in Terms of Synonymy

Hanife Yaman
Doç. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Tokat/Türkiye
e-posta hanife.cicekli@gop.edu.tr
orcid 0000-0003-3082-9912
doi 10.54316/dilarastirmalari.1728404

Atıf
Citation
Yaman, Hanife (2026). Türkiye Türkçesinde Öfke Bildiren Fiillerin Eş Anlamlılık Yönünden İncelenmesi. *Dil Araştırmaları,* 38: 95-112.

Başvuru
Submitted
26.06.2025

Revizyon
Revised
08.09.2025

Kabul
Accepted
21.11.2025

Çevrimiçi Yayın
Published Online
05.05.2026

Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş ve makalede intihal bulunmadığı teyit edilmiştir.
This article has been reviewed by at least two

ÖZ

Öfke, insanoğlunun maruz kaldığı çeşitli olay, durum veya ruhsal çatışmalara karşı verdiği bir tepkidir. Anlık tepki olarak nitelendirilen öfke duygusunun sebepleri ve ortaya çıkışı her bireyde farklı olabilmektedir. Bu duygunun, bireye kendini keşfetme, karşılaştığı zorluklarla mücadele edebilme yeteneğini kazandırdığı ve bireysel güçlenmeyi sağladığı düşünülmektedir. Çalışma, Türkiye Türkçesinde öfke bildiren fiillerin eş anlamlılık yönünden incelenmesi üzerinedir. Buna göre temelde Türkçede öfke bildiren fiillerin tespiti ve anlam ilişkilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Öfke bildiren fiillerin tespiti aşamasında, Türk dilinin tarihî metinleri, *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* ve çağdaş Türkçe metinler taranmış ve elde edilen veriler kendi içinde tasnif edilmiştir. Bu çalışmada sözcüksel eş anlamlılık konusu, öfke bildiren fiillerin eş anlamlılığı temelinde ele alınmıştır. Öfke kavram alanıyla ilgili fiiller tespit edilmiş, bölgesel, stilistik ve yakın eş anlamlılık türlerine göre incelenmiştir.
Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi, öfke, fiiller, söz varlığı, anlam ilişkileri, eş anlamlılık.

ABSTRACT

Anger is a reaction to various events, situations, or psychological conflicts that humans are exposed to. The causes and emergence of the emotion of anger, which is characterised as an immediate reaction, may differ from person to person. It is thought that this emotion enables individuals to discover themselves, gain the ability to cope with the difficulties they encounter and achieve personal empowerment.

referees and confirmed to be free of plagiarism.

This study examines verbs expressing anger in Turkish in terms of synonymy. Accordingly, it basically aims to identify verbs expressing anger in Turkish and determine their meaning relationships. In the process of identifying verbs expressing anger, historical texts of the Turkish language, the *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*, and contemporary Turkish texts were examined, and the data obtained was classified. In this study, the topic of lexical synonymy was addressed based on the synonymy of verbs expressing anger. Verbs related to the concept of anger were identified, and their regional, stylistic, and semantic relationships were examined. In this study, the topic of lexical synonymy is addressed based on the synonymy of verbs expressing anger. Verbs related to the concept of anger were identified and examined according to regional, stylistic, and close synonymy types. The study concludes with a discussion of the findings and their implications for the field of Turkish linguistics.
Keywords: Turkish, anger, verbs, vocabulary, meaning relations, synonymy.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction: Positive and negative emotions reflecting the human psyche have attracted the interest of various fields such as linguistics, psychology, anthropology, and sociology as a subject of research. The fundamental reason for this is that, although there is no one-to-one correspondence between emotional and linguistic categories across different cultures and languages, the concept of emotion exists in all languages. Emotions such as *anger, disgust, courage, sadness, desire, despair, fear, hatred, hope, love,* and *sorrow* are considered basic emotions.

Anger, one of the negative emotions, can be experienced and expressed in different ways across languages. This diversity in expression can also be said to be a source for semantic studies such as synonymy, polysemy, antonym, and sub-semantics. One of the semantic relationships between linguistic elements is synonymy, where linguistic units must have identical meanings and be interchangeable in all contexts.

Synonymous verbs expressing *öfke* (anger) have been examined under the types of stylistic synonymy according to stylistic usage characteristics, regional/dialectal synonymy according to regional differences, and close synonymy according to differences in primary and secondary semantic features.

Research Purpose: In this study, verbs expressing anger in Turkish were identified and examined according to their synonymy relationships. First, the status of verbs expressing anger in Turkish and the synonymy sets formed by these verbs were determined. These identified synonymy sets were examined and classified according to their semantic relationships in terms of synonymy types. Thus, it was aimed to analyse these synonymous verb sets expressing anger in Turkish at a semantic level, taking into account their usage differences and dictionary meanings.

Scope and Limitations: In examining the synonymy of verbs expressing anger in Turkish, the verbs *öfkelenmek, kızmak, sinirlenmek, hiddetlenmek, gazaplanmak, cinlenmek, köpürmek, feveran etmek, parlamak, kudurmak, asabileşmek*, and *celallenmek* in Turkish standard language, as well as verbs found in historical texts of the Turkish language, *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* (Compilation Dictionary) and contemporary Turkish texts, were identified, and their synonymy relationships were examined through this collection.

Method: In the first stage of the study, verbs expressing anger in Turkish, such as *öfkelenmek, kızmak, sinirlenmek, hiddetlenmek, gazaplanmak, cinlenmek, köpürmek, feveran etmek, parlamak, kudurmak, asabileşmek,* and *celallenmek*, were identified and examined in terms

of lexical synonymy. The verb *öfkelenmek* was determined as the hypernym in the formation of synonym sets between verbs, and other verbs related to *öfkelenmek* were also considered.
In the second stage of the study, verbs expressing anger were identified in the Compilation Dictionary and examined in terms of synonymy. The meanings of the identified synonymous verbs, data related to the region where they were collected, and information about their origins were included. In order to determine the forms in which verbs expressing anger appear in historical texts and the status of these verbs in dialects, the indexes and dictionaries of historical texts were also searched.
Identifying the source languages of linguistic elements classified as synonymous or establishing connections between them will help reveal the nature of the synonymy relationship. In this context, studies on the origins of verbs expressing anger in Turkish have also been conducted. The study mentions verbs originating from Turkish as well as verbs borrowed into Turkish from different source languages.
The data obtained by searching these sources was categorised into regional, stylistic and close synonymy types, taking into account the classifications made by Levkovskaya (1956) and Cruse (1986).
Results: In this study, in order to eliminate conceptual confusion, the verb "to become angry" has been defined as the superordinate term, and the verbs *kızmak, sinirlenmek, hiddetlenmek, öfkelenmek, surat asmak, huysuzlanmak, azarlamak, gazaplanmak, cinlenmek, köpürmek, feveran etmek, parlamak, kudurmak, asabileşmek*, and *celallenmek*. The lexical meanings of these verbs expressing the emotion of *öfke* (anger) were provided, and their semantic distinguishing features and usage were examined. Accordingly, it was observed that there were significant differences between the verbs in terms of characteristics such as the manner, degree, and timing of the expression of anger.
In Turkish, factors such as region, borrowing, euphemism, age, gender, and slang have influenced the formation of sets of synonyms among verbs expressing the emotion of anger. The types of synonymy between verbs are stylistic synonymy, depending on stylistic usage differences, close synonymy based on secondary semantic features such as the manner, degree, and timing of the expression of anger, and regional/dialectal synonymy, which arises from regional differences in verbs expressing anger in speech.
It has been determined that borrowings, euphemisms, slang expressions and stylistic usage are effective in the formation of synonymy clusters among verbs expressing the emotion of anger in Turkish. Accordingly, it has been found that there are close synonymy and stylistic synonymy relationships among verbs expressing anger.
It can be said that dialects, which are one of the important sources of Turkish vocabulary, exhibit diversity in verbs expressing the emotion of anger. Variations arising from regional differences, borrowings, and style have been decisive in the emergence of synonymy relationships between verbs expressing the emotional state of anger in dialects.
In the Compilation Dictionary, alongside Turkish-origin verbs related to the emotion of anger, Arabic and Persian-origin verbs that entered Turkish through borrowing, as well as verbs whose origin could not be determined, have also been identified.

0. Giriş

İnsanoğlunun ruhsal durumunu yansıtan olumlu ve olumsuz duygular, araştırma konusu olarak dil bilimi, psikoloji, antropoloji, sosyoloji gibi çok çeşitli alanların ilgisini çekmiştir. Bunun temel nedeni, farklı kültürler ile diller arasında duygusal ve dil bilimsel kategorilerde bire bir karşılık bulunmamasına rağmen, duygu kavramlarının tüm dillerde var olmasıdır (Lorenzana 2006). Farklı şekillerde deneyimlenen ve ifade edilen bu duygular, niteliğine göre temelde olumlu ve olumsuz olarak sınıflandırılmaktadır. Araştırmacılara göre temel duygular ve esas aldıkları şeyler farklılık gösterebilmektedir (Ortony ve Turner 1990: 316). *Öfke,*

tiksinti, cesaret, neşesizlik, arzu, umutsuzluk, korku, nefret, umut, sevgi, üzüntü gibi duygular, temel duygular olarak görülmektedir. Bu duygulardan öfke, "Çirkin, zararlı, yıkıcı ve çoğu zaman yıkıcı olabilen bir duygudur. Adaletsizlik, incitilme, verilen biz sözün tutulmaması, yalan söylenmesi sonucu ortaya çıkan yüzün kızarması, ses şiddetinin artması, soluğun hızlanması gibi vücudun kontrol dışı durumlara düşmesiyle sonuçlanan duygudur" (Bozkurt 2014: 32) şeklinde tanımlanmaktadır. Bilişsel dil bilimi yöntemine göre yapılan bu tanımlamada geçen ifadeler, öfkenin olumsuz duygu değerine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca tanımda, bu duygunun birey üzerindeki fizyolojik etkilerine gönderme yapıldığı da görülmektedir.

Olumsuz duygulardan biri olan öfke, dillerde farklı şekillerde deneyimlenebilmekte ve ifade edilebilmektedir. İfade biçimlerindeki bu çeşitliliğin eş anlamlılık, çok anlamlılık, karşıt anlamlılık ve alt anlamlılık gibi anlam bilimsel çalışmalara da kaynaklık ettiği söylenebilir. Dilsel birimin bütün bağlamlarda birbirinin yerine kullanılabileceğinin çok mümkün görünmemesi ve dil ekonomisi ilkesine göre aynı anlamı veren iki ayrı göstergenin üretilemeyeceği düşüncesi, dilde semantik ilişkilerden biri olan eş anlamlılık kavramını tartışmalı hâle getirmektedir. Bu tartışmalarda, doğal dilde *mutlak/tam eş anlamlılık* olarak nitelendirilen bu olayın gerçekleşme ihtimalinin düşük olduğunu savunanlar, genellikle bu durumun çok nadir olduğunu ve bunu belirlemenin çok mümkün olmadığı üzerinde dururlar. Bu görüşü destekleyenlerden biri olan Duman, "Eş anlamlılıktan kasıt tam denklik olmalıdır; 'yakın anlamlılık' diye bir dilsel olgu varken yakın anlamlı kelimeleri 'eş anlamlı' saymak teoride daha mantıksız olur" (2015: 14) diyerek eş anlamlılık yerine *yakın anlamlılığı* yeğlemektedir. Bloomfield (1933: 145) mutlak eş anlamlılığı mümkün görmemekte ve biçim açısından farklı olan dil unsurlarının anlamlarının da kesinlikle farklı olacağı görüşünü benimsemektedir. Ullmann, mutlak/tam eş anlamlılığın mümkün olmadığını belirtmekte ve doğal dil için bu durumu bir lüks olarak nitelemektedir (1959: 108). Dilsel birimlerde ortaya çıkan bu anlam ilişkilerinin farklı türleri ve derecelerinin bulunduğunu belirtenler ise dil unsurların aynı kavramsal ve stilistik anlama sahip olamayacağını öne sürmektedir. Leech (1981: 14), sözcüklerin kavramsal ve üslupsal açıdan aynı olmasının mümkün olamayacağını ifade eder. Jackson (1988: 65-68) ise, eş anlamlı sözcük çiftlerinin lehçe, üslup, kesit, çağrışım ve örtmece gibi kullanım bağlamlarında farklılık gösterdiğini belirtmektedir.

Dil unsurları arasındaki anlam ilişkilerinden biri olan *eş anlamlılık*ta (synonymy), dilsel birimlerin anlamlarının özdeş olması ve bütün bağlamlarda birbirinin yerine kullanılabilmesi gerekmektedir. Ancak doğal dilde, mutlak/tam eş anlamlılık olgusunun mümkün olmadığı veya nadir olduğu da bilinmektedir. Dil unsurları arasında ortaya çıkan bu anlam ilişkisi, alan yazında farklı tanım ve yaklaşımlarla ele alınmıştır. Cruse, "Eş anlamlıları karakterize etmenin düzgün bir yolu olmadığını iddia eder ve eş anlamlıların sadece yüksek derecede semantik örtüşme sergilemeleri değil, aynı zamanda düşük derecede içerik karşıtlığına sahip olmaları gerektiğini" (1985: 266-267) belirtmektedir. Murphy (2003: 134) "Bir eş anlamlılık setinin yalnızca bağlamsal olarak aynı ilgili özelliklere sahip,

ancak biçim açısından farklı olan sözcükleri"; Lyons (1968: 398), "İki öge içlemleri aynı ise eş anlamlıdır"; Ahanov (2013: 122), "Anlamları birbirine yakın veya benzer sözler"; Yaylagül, "Bir dilin aynı nesnel *(denotatif)* anlama sahip olan iki sözcüğü eş anlamlı olarak görülür" (2015: 142) diyerek eş anlamlılığı tanımlarlar. Bu tanımlamalarda, eş anlamlılık olgusunun dilde "Anlam yakınlığı, anlam benzerliği, simetrik alt anlam, bilgi içeriğindeki farklılıklar" (Yaman 2024: 49) gibi değişik bakış açıları temelinde ortaya çıkabileceği üzerinde durulmaktadır. Buna göre, eş anlamlı sözcük çiftlerinin eş anlamlı olup olmadığını belirlemek için çeşitli ölçütler ortaya konulmuştur. Bu doğrultuda Palmer'de, eş anlamlı dil unsurlarının "Yer değiştirilebilirliliği, karşıt anlamlılarının incelenmesi ve aynı duygusal çağrışımları yansıtması" (1976: 63) gibi üç ölçek belirlenmiştir. Cruse'da (1985: 266-267), temelde eş anlamlı sözcükleri belirlemek ve derecelendirebilmek için birincisi gerekli benzerlikler ve izin verilebilir farklılıklar ikincisi ise bağlamsal olarak belirleyici ögeler olmak üzere iki ölçüt belirlenir. Bu farklılıklar üzerinde duran araştırmacılar, dilde eş anlamlı olarak ortaya çıkan dil unsurlarının lehçe, diyalekt, üslup, kesit, çağrışım, örtmece, eş dizimlilik gibi kullanım bağlamlarında farklılık gösterebileceğini belirtirler. Kullanım bağlamlarında ortaya çıkan bu farklılıklar, eş anlamlı dil unsurlarının tasnifinde de belirleyici olmuştur.

Alan yazındaki eş anlamlılık tasnifleri, genellikle anlam özellikleri, türleri ve kaynaklarına göre yapılmıştır. Bu bağlamda, Levkovskaya (1956), Lyons (1981), Cruse (1987), Jackson (1988), Murphy (2003), Stanojevic (2009), Özden (2014) ve Aksan (2016) gibi araştırmacıların eş anlamlılık tasnifleri öne çıkmaktadır. Eş anlamlılığı anlam denkliği olarak görmenin doğru olmadığını savunan Stanojevic eş anlamlılığı, biçim birimleri, sözcük birimleri, sözlüksel birimleri, sözcük öbekleri, yan cümleler, cümleler ve önermeler arasındaki ilişki olarak belirtmekte ve eş anlamlılığı *sözcüksel (lexical)* ve *önermesel (propositional) eş anlamlılık* (2009: 193-194) olarak tasnif etmektedir. Murphy'de eş anlamlılık türlerinin belirlenmesi, sözcüklerin anlam ortaklığı ve benzerliği temelinde yapılarak eş anlamlılık tasnifi *mantıksal eş anlamlılık (logical synonymy)* ve *bağlam bağımlı eş anlamlılık (context-dependent synonymy)* (2003: 146-147) şeklinde yapılmıştır. Lyons'da eş anlamlılıkta anlamsal örtüşme yanında çeşitli anlamsal farklılıkların var olduğu vurgusu yapılarak eş anlamlılık, *en yüksek eş anlamlılık (full synonymy)*, *tam eş anlamlılık (total synonymy)*, *eksiksiz eş anlamlılık (complete synonymy)* (1981: 50-51) olmak üzere üç başlık altında tasnif edilir. Levkovskaya'da eş anlamlılık, *ideografik eş anlamlılık, stilistik eş anlamlılık* ve *diyalektik eş anlamlılık* (1956) olmak üzere üç başlık altında tasnif edilir. *İdeografik eş anlamlılık,* dil unsurlarının kullanım farklılıkları ve çeşitli anlam nüanslarıyla ayrılması; *stilistik eş anlamlılık,* üslup açısından farklılıklar göstermesi ve *diyalektik eş anlamlılık* ise coğrafi özelliklere bağlı olarak ağız veya lehçe bakımından farklılık göstermesi (Levkovskaya 1956: 136) olarak tanımlanmaktadır. Cruse'da ise eş anlamlı bazı sözcük çiftlerinin diğerlerine göre daha anlamdaş olduğu vurgusu yapılır ve bu durum için belirli bir ölçek geliştirilmesi gerektiği (1986: 267) belirtilir. Bu doğrultuda Cruse, eş anlamlılık tasnifini bir derecelendirme sistemine göre *mutlak eş anlamlılık, bilişsel eş anlamlılık* ve *yakın eş anlamlılık* (1987) olmak üzere üç başlık altında ele

almaktadır. Cruse (1987) bu eş anlamlılık türleri içinde ölçeklendirmenin varlığını ve eş anlamlılık derecesinin sürekli değişken olduğunu belirtmektedir. Cruse'da (2000: 150) *mutlak eş anlamlılığın*, dilde çok nadir olduğu veya mümkün olmadığı belirtilmekte ve bu tür, anlamdaşlık ölçeğinin sıfır noktası olarak gösterilmektedir. *Bilişsel eş anlamlılık*ta, eş anlamlı olarak gösterilen dil unsurları, aynı gerçek durumlara sahip olmasına rağmen diyalekt, alan, tarz, yaş, cinsiyet, eş dizimlilik gibi etkenlere bağlı olarak değişiklik göstermektedir (Cruse 1987). *Yakın eş anlamlılık*ta ise eş anlamlı dil unsurları arasındaki anlamsal benzerlikleri/ortaklıkları ve farklılıkların boyutu üzerine yoğunlaşılmakta ve yakın eş anlamlılığın "Farklı doğruluk-koşullarına sahip cümleler ortaya çıkarıyor" (Cruse 1986: 285) olmasına değinilmektedir. Buna göre, *yakın eş anlamlılık*ta dilsel birimler arasında, ana semantik özelliklerde ortaklık/benzerlik; ikincil semantik özelliklerde ise farklılıkların belirlenmesi önem arz etmektedir.

Bu tasniflerden hareketle araştırmada, çalışmaya kaynaklık eden verilerin niteliği dikkate alınarak Cruse'un (1986) ve Levkovskaya'nın (1956) tasniflerinden yararlanılmış, öfke bildiren eş anlamlı fiiller üç temel başlık altında sınıflandırılmıştır. Öfke bildiren eş anlamlı fiiller, üslupsal kullanım özeliklerine *stilistik eş anlamlılık*, bölgesel farklılıklara *bölgesel/diyalektik eş anlamlılık* ile birincil ve ikincil semantik özelliklerindeki farklılıklara göre *yakın eş anlamlılık* türleri altında incelenmiştir.

Çalışmanın Amacı

Çalışmada, Türkiye Türkçesinde öfke bildiren fiiller tespit edilmiş ve eş anlamlılık ilişkilerine göre incelenmiştir. Öncelikle öfke bildiren fiillerin Türkiye Türkçesindeki durumu ve bu fiillerin oluşturduğu eş anlamlılık setleri belirlenmiştir. Belirlenen bu eş anlamlılık setleri, semantik ilişkilerine göre eş anlamlılık türleri açısından incelenmiş ve sınıflandırılmıştır. Böylece, Türkiye Türkçesindeki öfke bildiren bu eş anlamlı fiil setlerinin kullanım farklılıkları ve sözlük anlamları dikkate alınarak semantik düzeyde analiz edilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın Kapsamı ve Sınırlılığı

Türkçede öfke bildiren fiillerin eş anlamlılık yönünden incelenmesinde, ölçünlü dilde yer alan *öfkelenmek*, *kızmak, sinirlenmek, hiddetlenmek, gazaplanmak, cinlenmek, köpürmek, feveran etmek, parlamak, kudurmak, asabileşmek, celallenmek* fiilleri ile Türk dilinin tarihî metinleri, *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* ve çağdaş Türkçe metinlerde geçen fiiller belirlenmiş ve eş anlamlılık ilişkileri bu derlem üzerinden incelenmiştir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın ilk aşamasında, Türkiye Türkçesinde öfke bildiren *öfkelenmek*, *kızmak, sinirlenmek, hiddetlenmek, gazaplanmak, cinlenmek, köpürmek, feveran etmek, parlamak, kudurmak, asabileşmek, celallenmek* fiilleri belirlenmiş ve sözcüksel eş anlamlılık açısından incelenmiştir. Fiiller arasındaki eş anlamlılık

setlerinin oluşumunda *öfkelenmek* fiili üst terim olarak belirlenmiş ve *öfkelenmek* fiili ile ilgili diğer fiiller de ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci aşamasında, *Derleme Sözlüğü*'nde öfke bildiren fiiller belirlenmiş ve eş anlamlılık açısından incelenmiştir. Tespit edilen eş anlamlı fiillerin anlamlarına, derlendiği yöreyle ilgili verilere ve kökenleriyle ilgili bilgilere yer verilmiştir. Ağızlarda öfke bildiren fiillerin tarihî metinlerde hangi şekillerde görüldüğünü ve bu fiillerin ağızlardaki durumunu tespit etmek amacıyla tarihî metinlerin dizin ve sözlükleri de taranmıştır.

Eş anlamlı olarak nitelendirilen dil unsurlarının kaynak dillerini belirlemek veya ilişki kurabilmek, eş anlamlılık ilişkisinin özelliğini ortaya koymada yardımcı olacaktır. Bu bağlamda, Türkçede öfke bildiren fiillerin kökenleriyle ilgili incelemeler de yapılmıştır. İncelemede, kökeni Türkçe olan fiiller yanında ödünçleme yoluyla Türkçeye giren farklı kaynaklı dillerden fiiller de belirtilmiştir.

Bu kaynakların taranması sonucunda elde edilen veriler, Levkovskaya (1956) ve Cruse'da (1986) yapılan tasnifler göz önünde bulundurularak *bölgesel, stilistik* ve *yakın eş anlamlılık* türleri içerisinde değerlendirilmiştir.

1. Türkiye Türkçesinde Öfke Bildiren Fiillerin Eş Anlamlılık Açısından İncelenmesi

İnsanoğlunun temel duygularından biri olan öfke, fizyolojik ve psikolojik belirtilerle kendisini gösteren bir duygudur. Bilişsel dil bilimi çalışmalarında, öfke duygusunu belirten fiiller *mental fiiller* ana başlığı altında *duygu fiilleri* kategorisinde incelenmektedir. Öfke bildiren fiiller, duygu fiilleri içerisinde *birincil (temel) duygu fiilleri* olarak nitelenmektedir (Hirik 2018; İlter 2019). Bu duygunun, genellikle bireye/bireylere psikolojik ve fizyolojik olarak zarar verdiği görülse de "Hedeflerimizin önündeki engellerle ya da çatışmalı durumlarla savaşmayı sağlayan enerjiyi veren doğal bir tepki" (Sayar 2015: 63) olduğu da düşünülebilir.

Öfkenin ortaya çıkmasında, bireyin yaşamı boyunca karşılaştığı olumsuz birtakım olay ve durumlar etkili olabilmektedir. Öfke, evrensel olsa da bunun oluşum nedeni, ortaya çıkış şekli ve bu duyguyla başa çıkma yöntemleri kültürel anlamda farklılık gösterebilmektedir. Bu farklılıklar, öfke duygusunun dilde kavramsallaştırılmasında da belirleyici olmuştur. Lakoff ve Kövecses, İngilizcede öfkenin kavramsallaştırılması için beş aşamalı bir model önermektedir: "Suç teşkil eden olay, öfke, öfkeyi kontrol etme girişimi, kontrol kaybı, intikam" (1987: 210). Türkçede ise öfkenin kavramsallaştırılmasındaki yaygın evrensel metaforlardan biri "ÖFKE BASINÇLI BİR KAPTA BULUNAN BİR MADDEDİR" metaforudur[1]. Ancak kullanımlarda bu metaforun kültüre özgü

[1] Bu metaforda, evrensel olarak "duygunun bir kaptaki madde olduğu" düşüncesi etkili olmaktadır. Evrensel bir nitelik sergileyen BEDEN, DUYGULAR İÇİN KAPTIR metaforu öfke kavramı üzerinden şu şekilde açıklanmaktadır: "Bedenin tümünde ya da bir parçası içinde

farklılıklar ortaya koyduğu görülmektedir (Arıca Akkök 2017: 324). Aksan'da (2006) Türkçede öfkenin metaforik dili incelenmekte ve kavramlaştırmaların genel ve kültüre özgü yönleri ortaya konulmaktadır. Öfkenin kavramsallaştırılmasında, insanın biyolojik yapısının ve duygusal durumlarının insanlarda aynı fizyolojik etkileri ürettiğinden hareketle ortaklık gösterdiği belirtilmekte, kültüre özgü farklılıkların ise bireyci ve kolektivist kültürlerde duyguların kavramsallaştırılmasıyla ilgili olduğu (Aksan 2006: 26) vurgulanmaktadır.

Türkçede öfkeyi tetikleyen faktörlerin, deneyimlerin, ifade etme ve yönetme biçimlerinin kültürel açıdan farklılık gösterdiği söylenebilir. Bu farklılıklar özellikle dilde art zamanlı ve eş zamanlı bir biçimde tanıklanabilmektedir. Buna göre Türkçede öfke bildiren fiillerin, tarihî metinlerde sayıca fazla olduğu ve çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Runik harfi metinlerde öfke fiilleri *q(a)lyur-* 'hiddetlenmek, kızmak', *öbk(ä)lä-* "öfkelenmek" *bütünsel davranış tepki fiilleri* (Yaylagül 2005: 27-28) olarak belirtilmektedir. Eski Uygur Türkçesinde öfke fiilleri *alvır-, buş-, buşrul-, buşur-, bulga, bulgan-, çol-, irin-, kakı-, käkrä-, käkräş-, kekşür-, kız-, örlät-, övkä köŋül örit- , övkä köŋül yügerü bol- , övkälä-, övkälämsin-, övkälän-, puşan-* (Yıldız 2016: 257-261) şeklinde sıralanmıştır. Karahanlı Türkçesinde "öfkelenmek, hiddetlenmek, kızmak" anlamında *buş-, bulġa-, bulġan-, buş-, buşı bol-, buşur, eril-/iril-, ige-, igen-, iriglen-, ḳadran-, ḳakı-, ḳakış-, ḳakıt-, ḳatur-, ḳırġa-, ḳırġaş-, ḳırġat-, ḳız-, öçüktür-, öfkelen-, öpkele-/öpkile-, sarsıt-, telge-, telgen-, tersin- öbkele, keŋren-* (İlter 2019: 39) gibi fiillerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Harezm-Kıpçak Türkçesinde ise *ġazablan-* "öfkelenmek, sinirlenmek" (NF: 150), *öwkele-* "öfkelenmek, sinirlenmek" (NF: 340), *buş-* "kızmak, öfkelenmek" (ME: 108), *övkelen-* "öfkelenmek" (ME: 168), *öwkele-* "sinirlenmek, öfkelenmek", *öwkelen-* "öfkelenmek, sinirlenmek" (KE: 511), *öpkele-* "öfkelendirmek" (CC: 538), *öpkelemek* "öfkelenmek" (İML: 55), *buşmak* "canı sıkılmak ve kızmak" (İML: 22) gibi fiiller tespit edilmiştir. Türk dilinin tarihî metinlerinde öfke bildiren *öbk(ä)lä-~ öbkele-~ öpkele-, ḳakı-, gazaplan-* fiillerinden *öfkele-, gazaplan-* fiillerinin ölçünlü dilde varlığını devam ettirdiği, *ḳakı-* fiilinin ise ağızlarda farklı değişkelerle varlığını koruduğu belirlenmiştir. Öfke bildiren bu fiillerin art zamanlı değişimi ve gelişiminin dikkate alınması, fiillerin eş anlamlılık ilişkilerinin değerlendirilmesinde yol gösterici olmuştur.

Türkiye Türkçesinde *öfke, kızgınlık, memnuniyetsizlik* bildiren fiiller, mental fiiller içerisinde *duygu fiilleri* başlığı altında incelenmektedir. Türkçede bu duygu durumunu karşılayan *kızmak, sinirlenmek, hiddetlenmek, öfkelenmek, surat asmak, huysuzlanmak, azarlamak*, *gazaplanmak, cinlenmek, köpürmek, feveran etmek, parlamak, kudurmak, asabileşmek, celallenmek, tepesi atmak, kafası atmak* vb. fiiller vardır. *Öfkelenmek* üst terimi altında Türkiye Türkçesinde anlık tepki bildiren *kızmak, öfkelenmek, sinirlenmek, hiddetlenmek, gazaplanmak,*

öfke bulunabilir. Yüreğim öfkeyle dolu, Öfkemi içimde daha fazla tutamadım, Sesinde öfke vardı, Öfkeli gözlerle bana bakıyordu ifadeleri sırasıyla yürek, iç, ses ve gözün öfke barındıran birer kap olarak algılandığını göstermektedir" (Dinçer 2017: 773).

cinlenmek, köpürmek, feveran etmek, parlamak, kudurmak, asabileşmek, celallenmek fiilleri öfke fiilleri olarak belirlenmiştir.

Ölçünlü dilde kızgınlık ve öfke bildiren duygu durumlarından *kızgınlık* "Öfkeli olma durumu." (Akalın vd. 2019: 1436); *öfke* ise "Engelleme, incinme veya gözdağı karşısında gösterilen saldırganlık tepkisi, kızgınlık, hışım, hiddet, gazap." (Akalın vd. 2019: 1838) olarak verilmiştir. *Kızmak, öfkelenmek, sinirlenmek, hiddetlenmek, gazaplanmak, cinlenmek, köpürmek, feveran etmek, parlamak, kudurmak, asabileşmek, celallenmek* fiilleri ise ölçünlü dilde *kızmak* "Öfkelenmek, sinirlenmek." (Akalın vd. 2019: 1438); *öfkelenmek* "Öfkeli duruma düşmek, kızmak." (Akalın vd. 2019: 1838); *sinirlenmek* "Duygu ve davranışlarını denetleyemeyecek duruma gelmek; asabileşmek, feveran etmek." (Akalın vd. 2019: 2119); *hiddetlenmek* "Öfkelenmek" (Akalın vd. 2019: 1098); *gazaplanmak* "Öfkelenmek, kızmak" (Akalın vd. 2019: 908); *cinlenmek* "Öfkelenmek" (Akalın vd. 2019: 468); *köpürmek* "Çok kızmak, birdenbire öfkelenmek; feveran etmek" (Akalın vd. 2019: 1501); *feveran etmek* "Birdenbire öfkelenmek, köpürmek, parlamak" (Akalın vd. 2019: 865); *parlamak* "Birdenbire öfkelenmek." (Akalın vd. 2019: 1890); *alevlenmek* "Çok öfkelenmek" (Akalın vd. 2019: 91); *kudurmak* "Çok kızmak, öfkelenmek" (Akalın vd. 2019: 1516); *asabileşmek* "Sinirlenmek" (Akalın vd. 2019: 162); *celallenmek* "Öfkelenmek, kızmak" (Akalın vd. 2019: 450) şeklinde tanımlanmıştır. Fiillerin tanımlamalarında, *asabileşmek, feveran etmek, köpürmek, parlamak, gazaplanmak, celallenmek* gibi yakın anlamlı fiillerden yararlanıldığı ve bu fiillerin dereceleri, gerçekleşme şekilleri gibi özelliklerine atıf yapıldığı belirlenmiştir. Bu durum, örneklem olarak seçilen fiillerin, farklı duygu durumlarını bildirse de *öfkelenmek* fiiliyle alt anlamlılık ve eş/yakın anlamlılık gibi çeşitli semantik ilişkiler kurduğunu tanıklar niteliktedir. Aynı anlamsal boyutu paylaşan bu sözcükler arasındaki eş/yakın ve alt anlamlılık ilişkilerinin belirlenebilmesi için *öfkelenmek* üst terimi tercih edilmiştir. Bu terim altında sıralanan *kızmak, sinirlenmek, hiddetlenmek, gazaplanmak, cinlenmek, köpürmek, feveran etmek, parlamak, kudurmak, asabileşmek, celallenmek* fiilleri farklı doğruluk koşullarına sahip; bilişsel, duygusal ve çağrışımsal anlamları farklı olan, bütün bağlamlarda yer değiştirilemeyen *yakın anlamlı* birimlerdir.

Öfkelenmek ile *kızmak, sinirlenmek, hiddetlenmek* fiilleri arasında bir eş/yakın anlamlılık setinin oluştuğu söylenebilir. Ancak bu anlam ilişkisinin Cruse'da (1987) belirtildiği gibi bir ölçeklendirmeye ihtiyaç duyduğu aşikârdır. Türkçede, aşağıda sıralanan *kızmak, öfkelenmek, sinirlenmek, hiddetlenmek* fiilleriyle oluşturulan örnek tümcelerin çağrışımlar ve duygu değerleri açısından yakın olduğu; ancak farklı duygu durumunun derecelendirilmesini bildirdikleri görülmektedir:

(1) *Öğretmen, öğrencilerine kızdı.*

(2) *Öğretmen, öğrencilerine öfkelendi.*

(3) *Öğretmen, öğrencilerine sinirlendi.*

(4) *Öğretmen, öğrencilerine hiddetlendi.*

Öfkelenmek fiili, diğer fiilleri de içeren bir duygu durumunu yansıttığı için *öfkelenmek* fiili ile *kızmak, sinirlenmek, hiddetlenmek* fiilleri arasında alt anlamlılık ilişkisi olduğu söylenebilir. Alt anlamlılık ilişkisinin yanında, bu fiiller arasında öfke duygu derecesi bakımından farklılıklar olduğu ve fiillerin farklı önermeleri içerdiği de görülmektedir. Bu sebeple fiiller arasında bir *yakın eş anlamlılık* ilişkisinin varlığından da bahsedilebilir.

Türkiye Türkçesinde *öfkelenmek* üst terimi altında oluşturulan eş anlamlılık setlerinden bir diğeri *öfkelenmek* ile *hiddetlenmek, gazaplanmak, cinlenmek, feveran etmek* arasında ortaya çıkmaktadır. *Öfkelenmek* ile *hiddetlenmek, gazaplanmak, cinlenmek, feveran etmek* dil unsurları arasındaki eş anlamlılık ilişkilerinde, ödünçleme, üslup ve fiillerin ikincil semantik özelliklerindeki ayırıcı unsurlar belirleyici olmaktadır. *Öfkelenmek* fiili Türkçe kökenli iken *hiddetlenmek* (ḥiddet), *gazaplanmak* (ġażab), *cinlenmek (*cinn), *feveran etmek* (feveran), *celallenmek* (celal), *asabileşmek* (ʿaṣabī) fiilleri Arapça kökenlidir. Fiillerin ödünçleme olması, çağrışımsal anlamını ve kullanımını da sınırlandırmaktadır. Diğer yandan *feveran etmek* "Birdenbire öfkelenmek, köpürmek, parlamak." fiili öfke duygu durumunun gerçekleşme şeklini bildirmekte ve ikincil anlam özelliği olarak diğerlerinden farklılık göstermektedir. Bu sebeple, bu fiiller arasında bir *yakın eş anlamlılık* ilişkisi olduğu söylenebilir. *Hiddetlenmek, gazaplanmak, cinlenmek, feveran etmek* fiillerinin ödünçleme olmasının yanı sıra fiillerin kullanım alanı ve sıklıklarının da sınırlı olduğu düşünülebilir. *Cinlenmek* fiilinde geçen *cin* terimi, sözcüğün çağrışımını ve duygu değerini etkilemektedir. İslam inancında *cin* doğaüstü olan, korkulan ve adının dahi zikredilmediği varlıklar olarak görülür. "Bu yüzden bir tabu haline gelen bu varlıklara ait adlandırmalar dilde *örtmece*lerle (euphemisme) karşımıza çıkmaktadır" (Yaman ve Yaman 2020: 144). Öfke duygu durumunun insanlarda korku oluşturan bir sözcükle, örtmece olarak ifade edilmesi sözcüğün üslupsal değerini ve çağrışımsal yönünü etkilemektedir. Buna göre *cinlenmek* fiili, korku ile motive edilen *kötü adlandırma* (dysphemisms) örneğidir. Fiil çiftlerinin çağrışımsal anlamlarında meydana getirdiği bu farklılıklar, *öfkelenmek* fiili ile *cinlenmek* fiili arasında *stilistik eş anlamlılığı* ortaya çıkarmaktadır. Diğer yandan üslup açısından farklılık gösteren *kudurmak* fiili *argo* (kaba dil) bir kullanım olduğu olduğu için *öfkelenmek* fiiliyle *stilistik eş anlamlılık* açısından bir ilişki ortaya çıkartmaktadır.

Türkçede öfke duygusunu karşılamak için çeşitli metafor, metonimi ve somutlaştırmalarla dilsel ifadeye dönüştürülen çok sayıda dil unsuru vardır:

Başı kızmak, beyni atmak, dumanı tepesinden çıkmak, öfkesi tepesine çıkmak, tepesi atmak, tepesinin tası atmak, kafasının kontağı atmak, siniri tepesinde olmak, gözleri çakmak çakmak olmak, gözü dönmek, gözleri evinden oynamak, gözlerinde şimşek(ler) çakmak, gözleri faltaşı gibi açılmak, gözü dönmek, gözü dumanlanmak, gözünü kan bürümek, gözleri kan çanağına dönmek, (sinirden) damarları çıkmak, damarına basmak, asabı bozulmak, sinir olmak, sinirden kudurmak, siniri oynamak, sinirine dokunmak, sinirleri altüst olmak /bozulmak, sinirleri gergin olmak/gerilmek, sinirleri ayağa kalkmak, ağzına geleni saymak,

burnundan solumak, canı burnundan çıkmak, kanına dokunmak, kanı başına çıkmak, gözünü kan bürümek, gözleri kan çanağına dönmek, abdestini vermek, Allah yarattı dememek, dinden imandan çıkmak, kıyametler koparmak, şeytanları başına toplanmak, cinleri başına toplanmak, cinleri başına üşüşmek, cinleri başına çıkmak, ifrit kesilmek, ifrit olmak, kendini kaybetmek, komaya girmek, barut kesilmek, fitil olmak, fitili almak, sigortası atmak (Atay 2022).

Öfke duygusunun kavramsallaştırılmasında organ adları, dinî terimler, öfke duygusunun insanda yarattığı fizyolojik ve psikolojik etkiler, renk ve ateş gibi kavramlardan yararlanıldığı (Atay 2022: 76) görülmektedir. Bu deyimleşmiş birleşik fiiller, *kızmak, öfkelenmek, sinirlenmek* ve *öfke* duygusunu derecesini bildiren *çok kızmak, öfkelenmek, sinirlenmek* gibi anlamlarla da açıklanmaktadır. Bu birimlerin ana semantik özelliği öfke duygusunu bildirmek olsa da bu duygunun derecesi, sonuçları, zamanı ve gerçekleşme şekli gibi ikincil semantik özelliklerindeki farklılıklarla ifade edilmişlerdir. Bu semantik farklılıkların, öfke bildiren birimler arasında *yakın eş anlamlılık* ilişkisini ortaya çıkarttığı söylenebilir. Örneğin, *siniri oynamak* "Öfkelenmek, sinirlenmek" ile *tepesi atmak* "Birdenbire öfkeye kapılmak, öfkelenmek", *burnundan solumak* "Çok öfkelenmiş olmak", *barut kesilmek (olmak)* "Çok öfkelenmek" deyimleşmiş birleşik fiilleri öfkelenmek fiilinin gerçekleşme şekli ve derecesi açısından farklılık göstermektedir. Buna göre, bu birimler arasında *yakın eş anlamlılık* ilişkisi olduğu düşünülebilir.

Öfke duygu durumuna gönderimde bulunan *dinden imandan çıkmak, kıyametler koparmak, şeytanları başına toplanmak, cinleri başına toplanmak, cinleri başına üşüşmek, cinleri başına çıkmak, ifrit kesilmek, ifrit olmak* ile diğer birimler, kavramsallaştırma aşamasında üslupsal farklılıklar da ortaya koymaktadır. *Din, şeytan, kıyamet, cin, ifrit* gibi dinî terimlerin kullanılması, deyimleşmiş birleşik fiillerin çağrışımını ve duygu değerini etkilemektedir. Dilsel birimlerde üslup açısından ortaya çıkan bu kullanımların *stilistik eş anlamlılığı* oluşturduğu söylenebilir.

Türkiye Türkçesinin söz varlığını yansıtan önemli kaynaklardan biri olan ağızlarda da öfke bildiren fiiller dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*'nde (2009) *öfkelenmek*, *kızmak, sinirlenmek, hiddetlenmek* anlamını karşılayan fiiller belirlenmiştir. Bu fiiller, öfke duygu durumunun farklı duygularla olan ilişkisinden dolayı çeşitli duygu durumlarıyla açıklanmıştır. Bu çeşitliliğin ortaya çıkmasında, öfkenin birey üzerinde oluşturduğu psikolojik ve fizyolojik etki ile hırs, nefret, heyecan, intikam, düşmanlık, bağırma, kin, kaygı vb. farklı duygularla olan etkileşiminin belirleyici olduğu düşünülebilir. Ağızlarda öfke bildiren bu fiiller bölge, yaş cinsiyet, üslup gibi özelliklerde farklılıklar gösterse de fiillerin ana semantik özellikleri açısından ortaklık gösterdikleri tespit edilmiştir. Bu sebeple, *Derleme Sözlüğü*'nde aynı anlam çekirdeğinin etrafında belirlenen bu farklı adlandırmaların tamamının anlamca birbirine yakın olduğu ve eş/yakın anlamlılık ilişkisi içerdiği düşünülebilir.

Ölçünlü dilde "Öfkeli duruma düşmek, kızmak." (Akalın vd. 2019: 1838) anlamında *öfkelenmek* fiili kullanılırken ağızlarda **açuvlanmak**[2] "Kızmak, çıkışmak, öfkelenmek." (Konya) (DS I: 61), **alafalmak** (T.) "Kızmak, öfkelenmek, telâşlanmak, heyecanlanmak." (Afyon Karahisar, Denizli, Aydın) **(DS I:** 185), **azulanmak**[3] "Kızmak, öfkelenmek." (Sivas) (DS I: 443), **hortlamak (V)** (T.) "Çabuk kızmak, öfkelenmek." (Antalya) (DS III: 2414), **kılalanmak** (<?) "Kızmak, öfkelenmek." (Tokat) (DS IV: 2793), **baylanmak** (T.) "Öfkelenmek." (Niğde) (DS I: 582), **cimper olmak [cımpır olmak]** "Çok kızmak, öfkelenmek." (Kocaeli) (DS II: 974), **focullanmak** (<?) "Sinirlenmek, öfkelenmek." (Erzincan) (DS III: 1874), **gevremek (I)** (T.) "Öfkelenmek, kızmak: Yaprakları toplama babam gevrer." (Adana) (DS III: 2014), **saymak** (T.) "Öfkeli söz söylemek, kızmak." (Ordu, Giresun) (DS V: 3582), **tav olmak (II)** (<Far. tāv +T.) "Öfkelenmek, kızmak." (Denizli, Aydın, İzmir, Manisa) (DS V: 3849), **ayrannığı gabarmak** (T.) "Kızmak, öfkelenmek." (Afyon) (DS VI: 4437), **faldırdamak** (<yans. 'fır') "Öfkelenmek, kızmak." (Isparta) (DS VI: 4504), **zifiri azmak** (< Ar. zefir +T.) "Kızmak, öfkelenmek." (Sivas, Tokat) (DS VIII: 4840), **ciltillenmek (I)** (<?) Kızdırmak, öfkelendirmek." (Konya) (DS II: 967), **dızgırmak (I)** (<?) "Hiddetlenmek, öfkelenmek' (Kütahya, İçel) (DS II: 1476), **duman atmak** (T.) "Öfkelenmek." (İzmir) (DS II: 1602), **fellenmek (I)** (<?yans.) "Öfkelenmek, bağırıp çağırmak, hırçınlaşmak." İzmir, Bursa, Trabzon) (DS III: 1843), **kıllemek** (<?) "Kızdırmak, sinirlendirmek, öfkelendirmek." (DS IV: 2801), **kicilemek** (<?) "Kin tutmak, öfkelenmek." (Konya) (DS IV: 2870), **örülmek (IV)** (<?) "Öfkeli öfkeli ve üsteleyerek konuşmak." (Çorum) (DS V: 3355), **pıtıraklanmak** (< pıt 'yans.') "Öfkelenmek, kızmak." (Isparta, Kayseri) (DS V: 3451), **sineklenmek (II)** (T.) "Öfkelenmek, huysuzlanmak." (Maraş) (DS V: 3641), **üvelmek** (<?) "Öfkelenmek, darılmak." (Çankırı) (DS VI: 4084), **fışıldamak** (<? yans.) "Sinirlenmek, öfkelenmek." (Kars) (DS VI: 4506), **firavun olmak** (Ar. +T.) "Öfkelenmek." (Kıbrıs) (DS VI: 4506), **kakımak** (T.) "Öfkelenmek." (Isparta, Balıkesir, Çanakkale, Kocaeli, İstanbul, Çorum, Tokat, Ordu, Maraş, Konya, Adana, Antalya, Edirne) (DS VI: 4531), **öykelenmek** (T.) "Öfkelenmek." Isparta, Denizli, Balıkesir, Çanakkale, Amasya, Ordu, Gaziantep, Elâzığ, Ankara, Niğde, Konya, Adana, İçel) (DS VI: 4632) gibi dil unsurları vardır. Bu dil unsurları *bölgesel eş anlamlı*dır.

Öfkelenmek fiilini karşılayan fiiller ile **saymak** (T.) "Öfkeli söz söylemek, kızmak." (DS V: 3582), **fellenmek (I)** (<?yans.) "Öfkelenmek, bağırıp çağırmak, hırçınlaşmak." (DS III: 1843), **örülmek (IV)** (<?) "Öfkeli öfkeli ve üsteleyerek konuşmak." (DS V: 3355) fiilleri "bir saldırganlık tepkisi" anlamını vermektedir. Bu fiillerin ana semantik özellikler açısından eş değer olduğu ancak fiillerin *öfke*

[2] Bu sözcüğün kökeniyle ilgili "açuv "keder, ıstırap, elem" (<ET acıg "acı, dert, ıstırap") (Eskişehir ve köyleri; Çilehane,Reşadiye –Tokat, Ilgın-Konya) (I/48); *açuvlanmak* "kızmak, çıkışmak, öfkelenmek. (Karaçayca'dan Başhöyük, Kadınhanı-Ilgın-Kn.) (I/47)" (Akar ve Günay 2015: 9) şeklinde bir açıklama yapılabilir.

[3] Eyüboğlu'nun sözlüğünde, bu sözcüğe farklı madde başlarında yer verilmiş ve bunlar: "Azgın, azı, azışmak, azıtmak, azmak, azmıntı, aznaşmak, azulanmak" (1991: 58) şeklinde sıralanmıştır.

duygu hâlinin konuşma esnasında ortaya çıkışı ve davranışlara yansıma şekillerinde farklılıklar olduğu görülmektedir. Buna göre *öfkelenmek* fiilini karşılayan fillerle bu fiiller arasında *yakın eş anlamlılık* ilişkisi vardır.

Apresjan, eş anlamlıları "Genellikle aynı şeyi belirten ancak farklı yönleri vurgulayan ya da aynı anlama sahip, ancak daha ince farklılıklar gösteren sözcükler" (1973: 175) olarak tanımlamaktadır. Anadolu ağızlarında eş anlamlılık ilişkisinin oluşumunda **fırşımak (II)** (<?T.) "Çocuk öfkelenmek." (Isparta) (DS III: 1856) fiilinden yararlanılmıştır. Buna göre, çocuk diline ait bu fiil ile *öfkelenmek* fiilini karşılayan fiiller arasında *stilistik eş anlamlılık* ortaya çıkmaktadır. Bu dil unsurları arasındaki eş anlamlılık ilişkisinde, *yaş* belirleyici bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

Öfke duygu durumunu bildiren **ayrannığı gabarmak** (T.) "Kızmak, öfkelenmek." (Afyon) (DS VI: 4437) fiilinin eril söylem niteliğinde olan bir birim olduğu söylenebilir. *Ayrannığı gabarmak* fiiliyle *öfkelenmek* fiilini karşılayan dil unsurları arasında *stilistik eş anlamlılık* ilişkisi olduğu düşünülebilir.

Ölçünlü dilde "Öfkelenmek, sinirlenmek." (Akalın vd. 2019: 1438)anlamında *kızmak* fiili kullanılırken ağızlarda **avkanı kalkmak** (<?Ar. ḫafaḳān +T.) "Heyecanlanmak, kızmak, hiddetlenmek." (Isparta) (DS I: 386), **dellenmek** (T.) "Hiddetlenmek, kızmak." (İçel) (DS II: 1414), **ibiği kızarmak (III)** (T.) "Kızmak, sinirlenmek." (Burdur, Sivas) (DS IV: 2502), **kartlaşmak** (T.) "Kızmak, sinirlenmek." (Ankara) (DS IV: 2671), **cemkirmek (II)** (< 'yans.') "Surat asmak, kızmak." (Antakya, Hatay) (DS II: 880), **cıngımak (II)** (< 'yans.') "Kızmak." (Ankara) (DS II: 923), **cızıkmak (IV)** "Kızmak." (Ordu) (DS II: 949), **cini gızmak** (Ar.+T.)"Çok kızmak, sinirlenmek." (Eskişehir, Niğde) (DS II: 980), **cinatına binmek** (Ar.+T.) "Sinirlenmek, kızmak." (Bolu, Sivas) (DS II: 974), **faşılamak** "Kızmak, hiddetlenmek, homurdanmak." (Amasya) (DS III: 1839), **fut olmak** "Kızmak." (Ankara) (DS III: 1880), **gicimek (I)** "3. Kızmak." (Aydın) (DS III: 2071), **gömlekten çıkmak (II)** (T.) "Fazla kızmak: Gömlekten çıkarma beni." (Trabzon) (DS III: 2149), **harlamak (IV)** (<Ar. ḥarr) "3. Kızmak." (Balıkesir) (DS III: 2292), **hart olmak** "Birden kızmak." (Balıkesir) (DS III: 2296), **hındalmak** "Kızmak, hırslanmak." (Niğde) (DS III: 2364), **hoyurlanmak (I)** (<?) "Kızmak." (Mersin, İçel) (DS III: 2424), **tisgelemek**[4] (<ti 'yans.') "Azarlamak, kızmak." (Kastamonu) (DS V: 3942), **beyninin gapağı atmak** "Tepesi atmak, çok kızmak." (Afyon) (DS VI: 4457), **zığarmak** "Kızmak çıkışmak." (Çorum, Niğde) (DS VI: 4836) gibi dil unsurları belirlenmiştir. Bu dil unsurları arasında *bölgesel eş anlamlılık* ilişkisi vardır.

Kızmak ana semantik özelliğini paylaşan ancak ikincil semantik özellik -kızgınlık durumunun derecesi, gerçekleşme şekli- bakımından farklılık gösteren **hortlamak (V)** (T.) "Çabuk kızmak, öfkelenmek." (Antalya) (DS III: 2414), **cimper olmak [cımpır olmak]** "Çok kızmak, öfkelenmek." (Kocaeli) (DS II: 974), **cini gızmak** (Ar.+T.)"Çok kızmak, sinirlenmek." (Eskişehir, Niğde) (DS II:

[4] Gülensoy, *tisgele-* sözcüğünü " < ti: 'yansıma'+ s+ ge+le)" (2011: 901) şeklinde açıklamaktadır.

980), **beyninin gapağı atmak** "Tepesi atmak, çok kızmak." (Afyon) (DS VI: 4457), **gömlekten çıkmak (II)** (T.) "Fazla kızmak: Gömlekten çıkarma beni."(Trabzon) (DS III: 2149), **hart olmak** "Birden kızmak." (Balıkesir) (DS III: 2296) fiilleri arasında *yakın eş anlamlılık* ilişkisi oluşmaktadır.

Ölçünlü dilde "Duygu ve davranışlarını denetleyemeyecek duruma gelmek; asabileşmek, feveran etmek." (Akalın vd. 2019: 2119)anlamında *sinirlenmek* fiili kullanılırken ağızlarda **afıkan olmak** (Ar. ḫafaḳān) "Bunalmak, yüreği oynamak, sinirlenmek." (Isparta) (DS I: 72), **cıdırlanmak** (<?) "Sinirlenmek." (Afyon) (DS II: 899), **cıkcık etmek** (< 'yans.'?) "Sinirlenmek." (Isparta) (DS II: 906), **culumlamak** (<?) "Sinirlenmek." (Eskişehir) (DS II: 1014), **çınarlanmak** (<Far. çenār) "Sinirlenmek." (Eskişehir) (DS II: 1179), **hıncıklanmak** (<hınç?) "Sinirlenmek, tasalanmak, kederlenmek." (Bursa, Tokat, Çorum) (DS III: 2363), **horavlanmak** (<?) "Sinirlenmek, heyecanlanmak." (Çorum) (DS III: 2410), **hürlemek (II)** (<?) "Birden sinirlenmek." (Muğla) (DS III: 2451), **kıllenmek** (T.) "Huylanmak, sinirlenmek: Onun silahla oynamasından ben kıllendim." (Manisa) (DS IV: 2801), **kucunmak**[5] "Sinirlenmek: Naga kucundi Hasan begün." (Artvin) (DS IV: 2990), **nızlası karışmak** (<? +T.)"Birdenbire sinirlenmek, kafası karışmak." (Kırşehir) (DS IV: 3252), **ofurmak (II)** (<üf 'yans.'?) "Sinirlenmek, coşmak." (Sivas) (DS V: 3268)**, singirlenmek** (T.) "Sinirlenmek." (İçel) (DS V: 3643), **zivri azmak** (<?+T.) "Sinirlenmek." (Giresun) (DS VI: 4392), **mıdıklanmak** (<?) "2. Sinirlenmek." (Adana) (DS VI: 4596), **narhıslanmak** (<?) "Sinirlenmek." (Sivas) (DS VI: 4605), **parçalanmah** (T.) "Çok sinirlenmek." (Gümüşhane) (DS VI: 4638), **pavkırmak [pevkirmek]** (<pav 'yans.') "1. Sinirlenmek, bağırmak." (Isparta) (DS V: 3415) gibi dil unsurları belirlenmiştir. Bu dil unsurları arasında *bölgesel eş anlamlılık* ilişkisi vardır.

Sinirlenmek ana semantik özelliğini paylaşan ancak ikincil semantik özellik olan -sinirli olma- duygu durumunun derecesi ve zamanı açısından farklılık gösteren **hürlemek (II)** (<?) "Birden sinirlenmek.", **nızlası karışmak** (<?+T.) "Birdenbire sinirlenmek, kafası karışmak.", **parçalanmaq** (T.) "Çok sinirlenmek." fiilleri ile *sinirlenmek* anlamını karşılayan fiiller arasında *yakın eş anlamlılık* ilişkisi vardır.

Öfke duygu hâlini bildiren fiillerden biri olan *sinirlenmek* fiili ağızlarda adlandırılırken yansıma seslere başvurulduğu tespit edilmiştir. Yansıma seslerden oluşan **pavkırmak [pevkirmek]** (<pav 'yans.') "1. Sinirlenmek, bağırmak.", **ofurmak (II)** (<üf 'yans.'?) "Sinirlenmek, coşmak." fiilleri, öfke hâlinin niteliği hakkında fikir verebilmektedir. *Sinirlenmek* fiilinin beden diline yansımasını ve derecesini bildirmesi açısından bu fiili karşılayan fiiller ile **pavkırmak** ve **ofurmak** fiilleri arasında *yakın eş anlamlılık* ilişkisi oluşmaktadır.

[5] "Türkiye Türkçesi söz varlığının dikkate değer bir ögesi olan *gocun-/kocun-* fiili, *kor ~ kōr* 'kayıp, zarar' kökünün isimden fiil türeten *+CX- (~ +şı- ~ +jı-*) eki ve fiilden fiil türeten öze dönüşlü *-n-* eklerini alarak genişlemesiyle oluşmuştur" (Güngördü 2015: 219).

Ölçünlü dilde "Öfkelenmek." (Akalın vd. 2019: 1098) anlamında *hiddetlenmek* fiili kullanılırken ağızlarda **avşarlanmak** [6] "Hiddetlenmek." (Antalya) (DS I: 394), **bulanmak** "Hiddetlenmek." (Kütahya) (DS I: 786), **darıqmak, darıkmak (I)** (T.) "Canı sıkılmak, bunalmak, rahatsız olmak, sıkıntılı vakit geçirmek, hiddetlenmek." (Isparta, Burdur, Bolu, Samsun, Giresun, Trabzon, Rize, Erzurum, Erzincan) (DS II: 1371), **dutalağı tutmak** (<?+ T.) "2. Hiddetlenmek." (Zonguldak, İçel) (DS II: 1611), **hömermek** (<höm 'yans.') "3. Hiddetlenmek, kabadayılık taslamak." (Isparta, Çorum, Yozgat, Niğde) (DS III: 2432), **fıtnamak** (<fıt 'yans.') "İçinden, gizli gizli hiddetlenmek." (Afyon) (DS III: 1662) gibi dil unsurları vardır. Bu dil unsurları arasında *bölgesel eş anlamlılık* ilişkisi vardır.

Fiillerin sözlük anlamları incelendiğinde, Cruse'un yakın eş anlamlıların tespit edilmesinde belirlediği "tam olarak değil (not exactly)" (1986: 286) ölçütü önemli bir faktör olmaktadır. *Hiddetlenme*k ana semantik özelliğini paylaşan ancak ikincil özelliklerde farklılaşan **hömermek** (<höm 'yans.') "3. Hiddetlenmek, kabadayılık taslamak.", **fıtnamak** (<fıt 'yans.') "İçinden, gizli gizli hiddetlenmek.", **darıqmak, darıkmak (I)** (T.) "Canı sıkılmak, bunalmak, rahatsız olmak, sıkıntılı vakit geçirmek, hiddetlenmek." fiilleri arasında *yakın eş anlamlılık* ilişkisi vardır. Buna göre, *hiddetlenmek* üst terimi altında sıralanan bu fiillerde, hiddetlenmek duygusunun niteliği, derecesi açısından farklılıklar ortaya çıkmakta ve *yakın eş anlamlılı*ğın belirlenmesinde kullanılan *tam olarak değil* ölçütü sağlanmaktadır.

2. Sonuç

Bu çalışmada, Türkçede öfke bildiren fiiller, eş anlamlılık açısından değerlendirilmiştir. Farklı anlam özellikleri ve kullanım alanlarına göre öfke bildiren fiiller ölçünlü dilde, ağızlarda, tarihî ve çağdaş metinlerde tespit edilmiştir. Türkiye Türkçesinde farklı duygu durumlarını da içeren öfke duygusu, *öfkelenmek* fiili dışında *sinirlenmek, kızmak, hiddetlenmek, asabileşmek* gibi çok sayıda fiille ifade edilmektedir. Ancak çalışmada, kavram karmaşasını ortadan kaldırmak adına *öfkelenmek* fiili üst terim olarak belirlenmiş ve Türkçede *kızmak, sinirlenmek, hiddetlenmek, öfkelenmek, surat asmak, huysuzlanmak, azarlamak*, *gazaplanmak, cinlenmek, köpürmek, feveran etmek, parlamak, kudurmak, asabileşmek, celallenmek* fiilleri tespit edilmiş ve bu fiiller arasındaki eş anlamlılık ilişkisi incelenmiştir. Öfke duygusunu bildiren bu fiillerin sözlük anlamları verilmiş, anlamsal ayırıcı özelikleri ve kullanımları üzerinde durulmuştur. Buna göre fiiller arasında büyük ölçüde öfke duygusunun gerçekleşme şekli, derecesi, zamanı gibi özellikler açısından farklılıklar bulunduğu görülmüştür.

Türkçede öfke duygusunu bildiren fiiller arasında eş anlamlılık setlerinin oluşumunda bölge, ödünçleme, örtmece, yaş, cinsiyet, argo gibi unsurlar etkili

[6] Sözcüğün anlamını Eren, "Çevik ve vahşi hayvan avına hevesli" (1992: 22) şeklinde açıklamaktadır.

olmuştur. Fiiller arasındaki eş anlamlılık türleri, üslupsal kullanım farklılıklarına bağlı olarak *stilistik eş anlamlılık,* öfke duygu durumunun gerçekleşme şekli, derecesi ve zamanı gibi ikincil anlamsal özelliklere bağlı olarak *yakın eş anlamlılık,* ağızlarda öfke duygu durumunu bildiren fiiller ise bölgesel farklılıklar temelinde ortaya çıktığı için *bölgesel/diyalektik eş anlamlılık* şeklinde üç başlık altında incelenmiştir.

Türkiye Türkçesinde *öfkelenmek* üst terimi altında belirlenen fiiller arasındaki eş anlamlılık ilişkilerinin incelemesinde üç basamak oluşturulmuştur. Birincisi, *öfkelenmek* ile *kızmak, sinirlenmek, hiddetlenmek;* ikincisi *öfkelenmek ile hiddetlenmek, gazaplanmak, cinlenmek, feveran etmek, celallenmek, asabileşmek;* üçüncüsü ise *öfkelenmek* ile *cinlenmek, kudurmak* fiilleri arasındadır. *Öfkelenmek* ile *kızmak, sinirlenmek, hiddetlenmek* fiilleri arasında öfke duygu derecesi bakımından farklı olması, alt anlamlılık ilişkisinin olması ve fiillerin farklı önermeleri içermesi gibi sebeplerle fiiller arasında *yakın eş anlamlılık* ilişkisinin varlığı öne sürülmüştür. *Öfkelenmek* fiili ile *hiddetlenmek, gazaplanmak, cinlenmek, feveran etmek, celallenmek, asabileşmek* fiilleri arasındaki eş anlamlılık ilişkilerinde, ödünçlemeler ile dil unsurlarının ikincil semantik özelliklerindeki ayırıcı unsurlar belirleyici olmuştur. Bu semantik farklılıklar fiiller arasında *yakın eş anlamlılık* ilişkisinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Eş anlamlılık setlerinden biri *cinlenmek, kudurmak* fiilleriyle *öfkelenmek* ve *kızmak* fiilleri arasındadır. Bu anlamsal ilişkinin ortaya çıkmasında *kudurmak* fiilinin argo/kaba dil olması, *cinlenmek* fiilinin ise korku ile motive edilmesi ve örtmece hâline gelmesi etkili olmaktadır. Bu bağlamda, bu fiiller arasında *stilistik eş anlamlılık* ilişkisi ortaya çıkmaktadır.

Türkçede öfke duygu durumunu bildiren fiiller arasında eş anlamlılık setlerinin oluşumunda ödünçlemeler, örtmeceler, argo ifadeler ve üslupsal kullanımların etkili olduğu tespit edilmiştir. Buna göre *kızmak, sinirlenmek, hiddetlenmek, öfkelenmek, surat asmak, huysuzlanmak, azarlamak*, *gazaplanmak, cinlenmek, köpürmek, feveran etmek, parlamak, kudurmak, asabileşmek, celallenmek* filleri arasında *yakın eş anlamlılık* ve *stilistik eş anlamlılık* ilişkilerinin var olduğu belirlenmiştir.

Türkçenin söz varlığını oluşturan önemli kaynaklarından biri olan ağızlarda, öfke duygu durumunu bildiren fiillerin çeşitlilik gösterdiği söylenebilir. Ağızlarda öfke duygu durumunu bildiren *öfkelenmek*, *kızmak, sinirlenmek, hiddetlenmek* anlamını karşılayan fiiller taranmış ve veriler bu doğrultuda incelenmiştir. *Derleme Sözlüğü*'nde de *kızmak* ile *öfkelenmek* fiillerinin genellikle birlikte kullanıldığı ve bu fiillerin *çıkışmak, telaşlanmak, heyecanlanmak, surat asmak, homurdanmak, hırslanmak, hırçınlaşmak, kin tutmak* gibi fiillerle açıklandığı tespit edilmiştir. Ancak bu kullanımlarda, öfke duygu durumunun derecesi ve niteliğiyle ilgili farklılıklar, anlam ilişkisi bakımından *yakın eş anlamlılığı* ortaya çıkartmaktadır. Ağızlarda öfke duygu durumunu bildiren fiiller arasındaki eş anlamlılık ilişkilerinin ortaya çıkmasında, bölgesel farklılıklara bağlı olarak ortaya çıkan varyantlaşmalar, ödünçlemeler ve üslup belirleyici olmuştur. Bu etkenlere bağlı olarak ağızlarda öfke bildiren fiiller arasında *bölgesel, stilistik* ve

yakın eş anlamlılık türü tespit edilmiştir. Dilsel veriler ağızlar temelinde incelendiği için diyalektolojik farklılıklara bağlı olarak *bölgesel eş anlamlılık* türünün sayısının fazla olması dikkat çekmektedir.

Derleme Sözlüğü'nde öfke duygu durumuyla ilgili Türkçe kökenli fiillerin yanında ödünçleme yoluyla Türkçeye giren Arapça ile Farsça kökenli fiiller ve kökeniyle ilgili bilgi bulunamayan fiiller de tespit edilmiştir.

Kaynakça

AHANOV, Kaken (2008). *Dil Biliminin Esasları*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

AKAR, Ali; GÜNAY, Ayşe (2015). "Derleme Sözlüğünde Karaçay-Balkar Türkçesi Söz Varlığı". *TÜRÜK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1/6: 1-48.

AKSAN, Mustafa. (2006). "Metaphors of Anger: An Outline of a Cultural Model". *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 3/1: 31-59.

ALYILMAZ, Semra (2015). "Dede Korkut Kitabındaki Bir Sözcükten (Boy) Hareketle "Bo, Bu, Abo, Abu…" Seslenme Ögelerinin Yapısı". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 4/4: 1413-1424.

ARGUNŞAH, Mustafa; GÜNER, Galip (2015). *Codex Cumanicus*. İstanbul: Kesit Yayınları.

ARICA AKKÖK, Elif (2017). "Turkish Metaphors of Anger". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi,* 57/1: 302-326.

ARNOLD, Magda B. (1960). *Emotion and Personality*. New York: Columbia University Press.

ATA, Aysu (1997). *Kısâsü'l-Enbiyâ, Giriş, Metin Tıpkıbasım*. (I. C.). Ankara: Türk Dil Kurumu.

ATAY, Ayşegül (2022). "Türkçe ve Japoncada Öfke Duygusunu İfade Eden Deyimler Üzerine Kavramsal Bir Sınıflandırma". *Humanitas*, 10/19: 66-92.

BATTAL, Aptullah (1938). *İbni-Mühenna Lûgati.* Ankara: Türk Dil Kurumu.

BOZKURT, Ferdi (2014). "Sözlüklerdeki Temel Duygu Kavramlarının Yeniden Tanımlanması: Bir Yöntem Önerisi". *Türkoloji Dergisi*. 21(1), 25-34.

CRUSE, David Alan (1986). *Lexical Semantics*. Cambridge: Cambridge University.

CRUSE, David Alan (2000). *Meaning in Language an Introduction to Semantics and Pragmatics*. New York: Oxford University.

DINÇER, Aslıhan (2017). "Korku: Dili, Kavramlaşması, Kültürel Boyutu". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. 6(2), 769-798.

DOĞAN, Nuh (2011). "Türkiye Türkçesi Fiillerinde Eş Anlamlılık". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 4/19:78-88.

DUMAN, Mehmet Akif (2015). *Dilde Belirsizlik ve Eş Anlamlılık*. İstanbul: Litera.

ECKMANN, János (tpk.bsm); TEZCAN, Semih; ZÜLFİKAR, Hamza (yayıml.); ATA, Aysu (diz.-söz.) (2014). *Nehcü'l-Ferâdîs "Uştmaḫlarnıng Açuq Yolı"* Maḥmūd Bin ʿAlî, Ankara: Türk Dil Kurumu.

EREN, Hasan (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü.* Ankara: Bizim Büro.

EYUBOĞLU, İsmet Zeki (1991). *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*. İstanbul: Sosyal Yayınlar.

GÜLENSOY, Tuncer (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözlüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

GÜNGÖRDÜ, Erol (2015). "Gocun- / Kocun- Fiilinin Kökeni". *Dil Araştırmaları*, 9/17: 215-221.

HİRİK, Erkan (2018). *Türkiye Türkçesinde Mental Füller*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma. Enstitüsü Yayınları

İLTER, Esra (2019). *Karahanlı Türkçesinde Duygu Fülleri*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

JACKSON, Howard (1988). *Words and their meaning*. New York: Routledge.

KANMAZ, Aysun (2023). *Derleme Sözlüğü'nde Deyimlerin Tematik Sınıflandırılması ve Haritalandırılması*. Doktora Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.

LAKOFF, George; KÖVECSES, Zoltán (1987). "The Cognitive Model of Anger Inherent in American English". *Cultural Models in Language and Thought*. (Edt. By Dorothy C. Holland and Naomi Quinn). Cambridge: Cambridge Press, 195-221.

LEECH, Geoffrey (1981). *Semantics, the Study of Meaning*. England, USA, Canada: Penguin.

LEVKOVSKAYA, K. A. (1959). *Leksikologiya Nemetskogo Yazyka*. Moskva.

LORENZANA, Angela E (2006). "Galit: The Filipino Emotion Word for 'Anger'". Paper presented at the Tenth International Conference on Austronesian Linguistics. Philippines.

LYONS, John. (1968). *Introduction to Theoretical Linguistics*. New York: Cambridge University.

MURPHY, M. Lynne (2003). *Semantic Relations and the Lexicon Antonymy, Synonymy, and Other Paradigms*. New York: Cambridge University.

ORTONY, Andrew; Turner, Terence J. (1990). "What's Basic About Basic Emotions?". *Psychological Review*, 97(3), 315–331.

ÖZDEN, Halil İbrahim (2014). "Türkiye Türkçesinde Eş Anlamlılık ve Örtmece (Tabu) Kelimelerin Eş Anlamlılık İçindeki Yeri". *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16/Özel Sayı I: 160-165.

PALMER, Frank Robert (1981). *Semantics.* Cambridge: University Press.

SAYAR, Kemal (2015). *Ruh Hali: Bireysel Mutluluk-Sosyal Mutluluk*. İstanbul: Timaş Yayınları.

STANOJEVIĆ, Maja (2009). "Cognitive synonymy: a general overview". *Facta Universitatis Series: Linguistics and Literature*, 7/2: 193-200.

AKALIN, Haluk Şükrü, vd. (2019). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

TÜRK DİL KURUMU (2009). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*. (6 Cilt). Ankara: Türk Dil Kurumu.

ULLMANN, Stephen (1959). *The Principle of Semantics*. London: Oxford Basil

YAMAN, Hanife (2024). *Anadolu Ağızlarında Eş Anlamlılık*. Ankara: Grafiker Yayınları.

YAMAN, Sinan; YAMAN, Hanife (2020). "Derleme Sözlüğü Bağlamında Anadolu Ağızlarında Olağanüstü Varlıklarla İlgili Söz Varlığı" *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. Sonbahar Özel Sayı, s.141-148.

YAYLAGÜL, Özen (2005). "Türk Runik Harfli Metinlerde Mental Fiiller". *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 1: 17-51.

YILDIZ, Hüseyin (2016). *Eski Uygurcada Mental Fiiller*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

YÜCE, Nuri (1993). *Mukaddimetü'l-Edeb*. Ankara: Türk Dil Kurumu.